

Katedra Badań Rynkowych i Marketingowych
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr lic. Marleny Anny Rolnik-Kazimierowicz pt. „Magisterium Kościoła wobec uchodźstwa i migracji (1965-2020)” przygotowanej na Wydziale Nauk Teologicznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w Instytucie Nauk Teologicznych pod kierunkiem ks. dr. hab. Arkadiusza Wuwer, prof. UŚ., s. 238 (wydruk komputerowy).

Na podstawie danych biura UNHCR w połowie 2022 roku na całym świecie było 32,5mln uchodźców oraz jednocześnie 53,2mln wewnątrznie przesiedlonych (ze względu na konflikt i przemoc). Jednocześnie od początku agresji wojskowej Rosji wobec Ukrainy, tj. od lutego 2022, Europa przyjęła największą liczbę osób uciekających przed wojną od czasów II Wojny Światowej. Dane te udostępnione na stronach internetowych Komisji Europejskiej, pokazują jak istotna jest refleksja naukowa dotycząca problemów uchodźstwa i migracji. Wydarzenia ostatnich lat pomnożyły dramat człowieka, który staje się uchodźcą lub jest wewnątrznie przesiedlony. Rodzi to wyzwanie dla społeczności międzynarodowej i Kościoła by wspólnie wesprzeć wszystkich potrzebujących w tym zakresie. Stąd tak ważny jest ogląd, naukowy i wytyczenie również poprzez niego nowych dróg współpracy różnych instytucji i Kościoła dla pomocy każdemu, kto jest w sytuacji kryzysowej ze względu na uchodźstwo czy migrację. W tę refleksję wpisuje się niniejsza praca doktorska, która stanowi przyczynek w omawianym zakresie.

Problematyka, metoda oraz struktura rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska napisana jest w stylu klasycznym, liczy 238 stron. Praca składa się ze wstępu oraz siedmiu rozdziałów i wniosków końcowych. W dość obszernym wstępie (s. 6-22) Autorka zaprezentowała problem badawczy, którym jest ukazanie nauczania Kościoła wobec uchodźstwa i migracji w latach 1965-2020.

Rozdział pierwszy, pt. Zarys zjawiska uchodźstwa i migracji (s.23-54)

W tym rozdziale w sposób komplementarny zostało wyjaśnione niełatwe do zdefiniowania pojęcie migracji i uchodźstwa. Należy mieć świadomość szerokiej dyskusji na różnych forach międzynarodowych na temat rozumienia pojęcia migracji i uchodźstwa. W pracy wskazano na klasyczne definicje rozumienia tych pojęć a także ich praktyczno-polityczne interpretacje Wyjaśnienie pojęć uchodźcy i migranta pozwala w dalszej części doktoratu na właściwe posługiwanie się wskazanymi pojęciami. W rozdziale tym zarysowano również problematykę uchodźstwa w Europie i na świecie po II wojnie światowej. W takim kontekście wskazano również na przyczyny, skutki i szanse oraz zagrożenia wynikające z prowadzenia określonej polityki migracyjnej.

Rozdział drugi, pt. Migranci i uchodźcy w świetle deklaracji międzypaństwowych (s. 55-108)

Dokonane w pierwszym rozdziale wyjaśnienie pojęć „uchodźca” i „migrant” pozwala na wskazanie w tym miejscu dysertacji problemu migracji i uchodźstwa w świetle deklaracji międzypaństwowych. Po pierwsze wskazano czym jest konwencja genewska i jakie działania podejmuje Organizacja Narodów Zjednoczonych w kwestii migracji i uchodźstwa. W rozprawie doktorskiej wskazano również jakie rozwiązania prawne mają miejsce poza krajami Unii Europejskiej, na przykładzie kontynentu amerykańskiego, azjatyckiego, afrykańskiego i australijskiego. Ważnym elementem ukazania zjawiska migrantów i uchodźców to prezentacja polityki migracyjnej w Unii Europejskiej. Dopełnieniem tego rozdziału jest przedstawienie stanowiska Stolicy Apostolskiej wobec migracji do roku 1965.

Rozdział trzeci, pt. Przyjmowane migrantów i uchodźców w świetle magisterium papieskiego (s. 108-126)

Od tego momentu pracy doktorskiej prezentowane jest nauczanie magisterium papieskiego w osobach papieży Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI i papieża Franciszka, a także kongregacji watykańskich oraz różnych komisji papieskich. W rozprawie pisze się, że papież Paweł VI postrzega migrację jako owoc niezrównoważonego rozwoju, a Jan Paweł II mówi o migracjach jako prawie do azylu. Benedykt XVI postrzega migrację jako udzielanie gościny. Papież Franciszek do tych określeń papieży dopowiada, że migracje to spotkanie osób.

Rozdział czwarty, pt. Ochrona migrantów i uchodźców w świetle magisterium papieskiego (s. 127-149)

Omawiając nauczanie Kościoła w tym zakresie w pracy mówi się (Paweł VI) o chrześcijańskiej odpowiedzialności za imigrantów, o obowiązku solidarności z nimi (Jan Paweł II). Papież Benedykt XVI powiada o migracji jako świadomości współzależności, a papież Franciszek dopełnia to artykułując, że ochrona migrantów jest imperatywem moralnym.

Rozdział piąty, pt. Promowanie rozwoju migrantów i uchodźców w świetle magisterium papieskiego (s. 150-163)

Jak przedstawia się w niniejszej rozprawie w rozdziale piątym papież Paweł VI wskazuje migrację jako ochronę bezbronnych, a Jan Paweł II postrzega migrację jako potrzebę zrozumienia wszystkich uchodźców i migrantów. Benedykt XVI podkreśla, że wszelkie działania na rzecz migrantów jawią się jako wierność Ewangelii. Zaś papież Franciszek wskazuje, że postawa dzielenia się z migrantami staje się warunkiem rozwoju wszystkich.

Rozdział szósty, pt. Integracja migrantów i uchodźców w świetle magisterium papieskiego (s. 164-181)

W tej przestrzeni nauczania Kościoła, jak uwidacznia się to w pracy doktorskiej, papież Paweł VI poprzez dokumenty Kongregacji ds. Biskupów postrzega migrację jako wyzwane do inkluzji społecznej, a papież Jan Paweł II mówi o migracji jako szansie na umocnienie pokoju. Idąc tym tokiem myślenia papież Benedykt XVI postrzega migrację jako pomoc kulturową i ekonomiczną. Zaś papież Franciszek rozumie migrację jako wzajemność dawania i otrzymywania.

Rozdział siódmy, pt. Warunki rozwiązania kwestii migracji i uchodźstwa (s. 182-213)

W tym miejscu pracy wykazuje się, iż wspólnym fundamentem do rozwiązania kwestii migracji i uchodźstwa jest integralna antropologia i godność człowieka, jego prawa i obowiązki wynikające ze wspólnego dziecięstwa Bożego. Taki fundament, jak podaje dysertacja, pozwala na wspólne działanie różnych organizacji międzynarodowych, narodowych i Kościoła. Na działanie charytatywne, inicjatywy pokojowe i wymianę kulturową. Wszystko to ma zbudować braterstwo i przyjaźń społeczną i dać nadzieję migrantom i uchodźcom i okazać im realną pomoc.

Wnioski końcowe (s. 214 do 217)

Na końcu rozprawy doktorskiej zostały przedstawione tak zwane wnioski końcowe. Wskazano w nich, że cel główny pracy, który zakładał analizę reakcji papieży na zjawisko migracji i uchodźstwa został zrealizowany. W tym miejscu dysertacji dokonuje się podsumowania treści poszczególnych rozdziałów pracy, a kończy się dużym cytatem treści encykliki *Fratelli tutti* Papieża Franciszka, który według Doktorantki jest właściwym podsumowaniem pracy doktorskiej.

Praca doktorska w sposób interesujący i komplementarny przedstawia pogłębioną analizę magisterium Kościoła wobec uchodźstwa i migracji w latach 1965-2020. Tak, jak powinno to być w pracy naukowej stawia się hipotezę i pytania badawcze, które w ciągu refleksji naukowej dokonywanej w dysertacji powinny znaleźć swoją odpowiedź i dokonać się w niej powinna również weryfikacja stawianej hipotezy. Praca komplementarnie przygotowuje przestrzeń do przedstawienia magisterium papieskiego odnośnie do zjawiska uchodźstwa i migracji poprzez wyjaśnienie pojęć „uchodźca” i „migrant”, dokonanie zarysu problematyki uchodźstwa w Europie i na świecie po II wojnie światowej oraz omawiając w sposób właściwy przyczyny, skutki, szanse i zagrożenia wynikające z polityki migracyjnej. Dopełnieniem tego jest wskazanie jak rozumie się migrantów i uchodźców w świetle deklaracji międzypaństwowych. Powyższe omówienia pozwoliły na przedstawienie nauki Kościoła wobec uchodźstwa i migracji z lat 1965-2020.

W sposób oryginalny dokonano w rozprawie doktorskiej analizy nauczania papieża Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka, wybranych dokumentów Kongregacji Biskupów czy Papieskich komisji według klucza przyjmowanie migrantów i uchodźców, ich ochrona, promowanie rozwoju migrantów i uchodźców oraz ich integracja. Konsekwencją przedstawienia tej nauki Kościoła są podane w dysertacji warunki rozwiązania kwestii migracji i uchodźstwa. Najpierw poprzez wspólny fundament, czyli integralną antropologię, godność człowieka i jego prawa i obowiązki, na bazie tego wspólne działanie na forum międzynarodowym, państwowym i lokalnym Kościoła i każdego podmiotu zajmującego się kwestią migracji i uchodźstwa.

Uwagi redakcyjne:

W pracy pojawiają się błędy redakcyjne np. strona 12 – literówka „przedstawiony” czy s. 120, trzecie zdanie „nawiązując do warunków w takich dokumentu wypukliwspólnocie”

We wstępie na stronie 18, akapit 1, pojawia się forma pisana w pierwszej osobie, np. „za ważny rodzaj danych uważam” itp., co nie powinno mieć miejsca w rozprawie naukowej.

W kwestii tworzenia przypisów i źródeł literaturowych warto zauważyć, że jeżeli np. powołujemy się na dane GUS to przypis powinien sięgać do źródeł, czyli do publikacji GUS-u, przypis 38 (s. 25). Podobnie ma to miejsce w kolejnych przypisach, np. przypis 51 czy przypis 53 – tu również powinno sięgać się do źródeł a nie do publikacji książkowych. Zobacz także przypis 159, 160, 323

Metodologia pisania rozprawy doktorskiej:

W nawiązaniu do kwestii prezentacji nauczania magisterium papieskiego, od rozdziału trzeciego doktorantka ukazuje nauczanie magisterium papieskiego. Brakuje tutaj jasnego podziału na bezpośrednie wypowiedzi papieża oraz dokumenty Kongregacji watykańskiej czy danej Papieskiej komisji, rady co powoduje szereg nieścisłości. Przykłady:

- w punkcie 3.1 Migracja jako owoc niezrównoważonego rozwoju – Paweł VI. Nie ma żadnej wypowiedzi papieża Pawła VI, mimo że tytuł punktu do tego się odnosi.
- W punkcie 3.4 Migracja jako spotkanie osób – Franciszek, mylnie przypisuje się papieżowi Franciszkowi wypowiedź z dokumentu „Przyjęcie Chrystusa w uchodźstwach i przymusowo przesiedlonych”. Jest to dokument Papieskiej Rady ds. duszpasterstwa migrantów i podróżujących podpisanych przez kard. Veglio i kard. Sarah i zawiera przede wszystkim wypowiedzi papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI. Zobacz: s. 143 – przypis 398,
- Przypis 406 – brak odniesienia do wypowiedzi papieża. Podobnie przypis 407 i 408.
- Przypis 440 – brak odniesienia do przemówienia papieskiego.

- Na stronach 172-173 również brakuje jasnego odznaczenia wypowiedzi papieża, jego encyklik i innych wypowiedzi magisterium papieskiego. Podobnie sytuacja ma miejsce w punkcie 6.4 Migracja jako wzajemność i dawania i otrzymywania – Franciszek s. 177

Uwagi merytoryczne:

Wśród krytycznych uwag merytorycznych jakie należy poruszyć i doprecyzować są następujące kwestie:

Wyjaśnienia wymaga opinia, iż Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) powołuje „osobne święta”. Warto zauważyć, że ONZ ustanawia międzynarodowe dni, np. migrantów (s. 12).

W przypadku wyboru literatury dot. uchodźstwa na świecie, w pracy nie ma uzasadnienia merytorycznego, dlaczego właśnie te pozycje zostały wybrane (s. 18). Subiektywny osąd Doktorantki, do tego przedstawiony w pierwszej osobie nie powinien być kryterium wyboru w dysertacji naukowej.

W pracy doktorskiej postawiono jedną hipotezę i 4 pytania badawcze. W odniesieniu do postawionej hipotezy rodzi się pytanie, jak ona powiązana jest z głównym celem pracy, który zakłada analizę reakcji papieża na zjawisko migracji i uchodźstwa skupione w czterech obszarach tematycznych: przyjmowanie, ochrona, promowanie i integracja?

Uważna lektura dysertacji rodzi kolejne pytanie, w którym miejscu rozprawy dokonuje się weryfikacji postawionej hipotezy i odpowiedzi na postawione cztery pytania badawcze? Czy rzeczywiście wystarczającym jest cytowanie fragmentu encykliki „Fratelli tutti” papieża Franciszka w podsumowaniu rozprawy doktorskiej?

Pojawia się również pytanie, jakie nowe treści, po wnikliwej analizie magisterium papieskiego, Doktorantka zaproponowałaby do nauczania Kościoła, w odniesieniu do zjawiska uchodźstwa i imigracji? Jakie formy współpracy Kościoła z tymi wszystkimi, którzy zajmują się problemem uchodźców i migrantów mógłby mieć miejsce?

O jakości pracy naukowej świadczy również postawienie kolejnych pytań badawczych i hipotez, które mogłyby być przedmiotem kolejnych badań, rozpraw z tak szerokiego pola badawczego jakim jest zjawisko migracja drzwiami i uchodźstwa, dlatego rodzi pytanie o propozycję zakresu kolejnych badań naukowych dotyczących zjawiska uchodźców i migracji.

Konkluzja końcowa

Pomimo wskazanych powyżej uwag krytycznych zaprezentowana rozprawa świadczy o teologicznej dojrzałości Autorki mgr lic. Marleny Anny Rolnik-Kazimierowicz. Praca zawiera elementy nowatorskie, świadczące o jej wiedzy oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z powyższym wyrażam pozytywną ocenę tej pracy i popieram wnioskiem o dopuszczenie Pani mgr lic. Marleny Anny Rolnik-Kazimierowicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Recenzowana rozprawa prezentuje bowiem ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie i jednocześnie stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (artykuł 187 „Ustawy o szkolnictwie wyższym z dnia 20 lipca 2018). Pozytywna opinia o recenzowanej rozprawie nie jest jednak pozbawiona wątpliwości co do rzetelności omówionych w niej analiz oraz ich wkładu w nauki teologiczne, dlatego podtrzymanie pozytywnej oceny pracy warunkowane jest odpowiedziami Doktorantki na wszystkie zawarte w recenzji pytania, podczas publicznej obrony doktorskiej. Wnoszę zatem o dopuszczenie mgr lic. Marleny Anny Rolnik-Kazimierowicz do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Lubliniec, 5.09.2023

ks c. Polak